

การจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง

Education for Advanced Nursing Practice

ดร. กนกนุช ชื่นเลิศสกุล*
Dr. Kanoknui Chunlestsakul
นิภาวรรณ สามารถกิจ**
Niphawan Samartkit
วัลภา คุณทรงเกียรติ**
Walapa Kunsongkiet

การปฏิบัติการพยาบาลเป็นแก่นวิชาชีพการพยาบาล ที่สร้างเสริมความแข็งแกร่งและสนับสนุนให้วิชาชีพมีความสำคัญเป็นที่ยอมรับของสังคม ในปัจจุบันสังคมมีความต้องการพยาบาลที่มีความรู้ความสามารถในการให้บริการและวิชาชีพการพยาบาลเองก็ได้ตระหนักและถือเป็นหน้าที่โดยตรงของวิชาชีพที่จะต้องเตรียมบุคลากรให้สามารถปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีคุณภาพ

ผู้เขียนมีความเห็นว่าการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงเป็นหนทางหนึ่งในการสร้างบุคลากรของวิชาชีพให้มีความรู้และทักษะความสามารถทางคลินิกเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและวิชาชีพจึงได้เรียบเรียงบทความฉบับนี้ขึ้น โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นแนวทางเบื้องต้นที่นำไปสู่ความเข้าใจและกระตุ้นให้เกิดข้อคำถามตลอดจนจุดประกายความคิดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วน

ของการจัดการการศึกษาและการบริหารได้ตระหนักถึงความสำคัญ ร่วมกันพัฒนาการจัดการศึกษา และสร้างเงื่อนไขทางบวกให้เอื้อต่อการสร้างเสริมให้มีจำนวนนักปฏิบัติการพยาบาลที่มีความสามารถปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในระบบบริการอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง เนื้อหาของบทความจะกล่าวถึงเป้าหมาย กรอบแนวคิด ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรการศึกษากับบทบาทของพยาบาลที่ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

☆ เป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง

เป้าหมายทั่วไปของโปรแกรมการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงก็คือ การจัดเตรียมสมาชิกพยาบาลที่มีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงเพื่อไปเป็นกำลังของวิชาชีพที่จะให้การดูแลสุขภาพแก่ประชาชนบนพื้นฐานความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างต่อเนื่อง

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการพยาบาลอายุรศาสตร์และศัลยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** อาจารย์ภาควิชาการพยาบาลอายุรศาสตร์และศัลยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

☆ กรอบแนวคิดของการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง

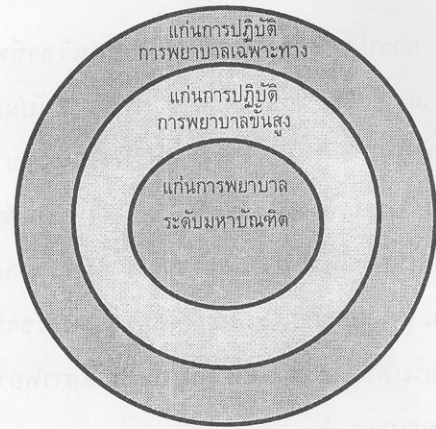
กรอบแนวคิดของการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง ควรมีอะไรบ้างจึงจะสามารถสร้างความรู้-ทักษะให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถไปสู่การปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงได้ นับเป็นประเด็นที่ผู้สอนและผู้บริหารสถาบันการศึกษาต้องให้ความสนใจในการกำหนดหลักสูตร กล่าวคือ นอกจากจะต้องสามารถสะท้อนความแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษาเพื่อการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงกับการจัดการศึกษาเพื่อการปฏิบัติการพยาบาลขั้นพื้นฐานในภาพรวมแล้ว ก็ยังจำเป็นต้องแสดงถึงจุดเด่นของการจัดการศึกษาเพื่อการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในแต่ละสาขาให้แตกต่างกันได้ด้วย

ฮาร์เปอร์ (Harper, 1996) กล่าวถึง การปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงว่าเป็นการปฏิบัติที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1. เป็นการปฏิบัติการพยาบาลภายหลังสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก 2. เป็นการปฏิบัติการพยาบาลที่ประสานทฤษฎีและบทบาทหน้าที่ของพยาบาลที่ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในการปฏิบัติงาน 3. เป็นการปฏิบัติการพยาบาลที่ใช้ความรู้และทักษะความเชี่ยวชาญในสาขาเฉพาะทาง 4. เป็นการปฏิบัติงานทางคลินิกที่ได้รับการดูแลจากผู้สอนที่มีประสบการณ์มากกว่ามาอย่างเพียงพอ

จากคุณลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงข้างต้น เป็นเหตุให้ องค์ประกอบหลักในการจัดการศึกษาพยาบาลเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงมีทั้งลักษณะส่วนที่เหมือนและส่วนที่แตกต่างกับการจัดการศึกษาพยาบาลเพื่อการปฏิบัติการพยาบาลขั้นพื้นฐาน ตลอดจนการพยาบาลเฉพาะทางแต่ละสาขา กล่าวคือ หลักสูตรจะต้องสร้างให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติทางคลินิกอย่างมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและขยายขอบ

เขตความสามารถในการปฏิบัติทางคลินิกไปให้ถึงระดับที่เป็นการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงร่วมด้วย

หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลไปสู่ขั้นสูง จึงควรมีเนื้อหาทั้งในส่วนที่เป็นแก่นของการพยาบาลระดับมหาบัณฑิต (core graduate nursing) แก่นของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง (core advanced practice) และแก่นของการปฏิบัติการพยาบาลเฉพาะทาง (core specialty practice) ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภาพวงกลม 3 ระดับ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แก่นหลักสูตรการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง (Harper, 1996 : 69)

สำหรับสาระในรายละเอียดของหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในแต่ละระดับ มีดังนี้

ระดับที่ 1. เนื้อหาที่เป็นแก่นของการพยาบาลระดับมหาบัณฑิต เป็นเนื้อหาหลักทั่วไปของการศึกษาระดับมหาบัณฑิตทางการพยาบาลในทุกหลักสูตร เช่น วิชาทางด้านการศึกษา เศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีการพยาบาลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์การความเป็นผู้นำและการพัฒนาบทบาทเชิงวิชาชีพ ประเด็นจริยธรรมและกฎหมาย การดูแลโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และการบริหารจัดการการดูแล

นโยบายสุขภาพและระบบการดูแลทางสุขภาพ เป็นต้น
ระดับที่ 2. เนื้อหาที่เป็นแก่นของการปฏิบัติ
การพยาบาลขั้นสูง เป็นเนื้อหาหลักของการปฏิบัติ
การพยาบาลขั้นสูงซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาความ
สามารถเฉพาะทางคลินิกและแสดงถึงความแตกต่าง
ของบทบาทการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงกับบทบาท
การปฏิบัติในศาสตร์สาขาขั้นสูงอื่น ๆ เช่น ด้านการ
บริหาร หรือ การศึกษา เป็นต้น

เนื้อหาทั่วไปที่เป็นแก่นของการปฏิบัติการ
พยาบาลขั้นสูง เช่น วิชาการประเมินสุขภาพขั้นสูง
เภสัชวิทยา พยาธิสรีรวิทยาขั้นสูง กระบวนการ
ตัดสินใจทางคลินิก การปฏิบัติการพยาบาล-การ
บำบัดการพยาบาลขั้นสูง การส่งเสริมสุขภาพและ
การป้องกันโรค และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
และครอบครัว เป็นต้น โดยวิชาการประเมินสุขภาพ
ขั้นสูง จะรวมการประเมินสุขภาพและการประเมิน
ความเสี่ยง การประเมินภาวะทางร่างกายและจิตใจ
การตีความ การวินิจฉัยจิตสังคมครอบครัวและชุมชน
วิชาพยาธิสรีรวิทยาขั้นสูง เป็นการศึกษาโรคเพื่อเป็น
ส่วนพื้นฐานของการตัดสินใจทางการรักษาพยาบาล
วิชาการบำบัดการพยาบาลขั้นสูงเป็นการศึกษาการ
ตอบสนองของผู้ป่วย และการปฏิบัติการพยาบาลที่
เกี่ยวข้องกับกลุ่มประชากรเฉพาะด้าน ซึ่งมักจะมีการ
ประสมประสานการบำบัดทางการแพทย์ร่วมด้วย
ในขณะที่วิชาเภสัชวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ
พลวัตของยา ปฏิกริยาทางเคมีของยา การให้ยา
และการเลือกใช้ยาที่เหมาะสม ตลอดจนกฎหมายที่
เกี่ยวข้องกับอำนาจการสั่งยา

ระดับที่ 3. เนื้อหาที่เป็นแก่นของการปฏิบัติ
การพยาบาลเฉพาะทาง เป็นเนื้อหาที่แสดงถึง
เอกลักษณ์เฉพาะของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง
แต่ละสาขา ซึ่งสนองความต้องการการดูแลสุขภาพ
ของประชากรแต่ละกลุ่ม โดยเนื้อหาเฉพาะในส่วนนี้
จะสอดคล้องกับมาตรฐานและความสามารถที่แต่ละสาขา

กำหนดขึ้น เช่น พยาบาลผดุงครรภ์ควรจะได้เรียนวิชา
พันธุกรรมศาสตร์ พยาบาลวิสัญญี หรือวิสัญญี
พยาบาลควรจะได้เรียนวิชาเคมี-ฟิสิกส์ และพยาบาล
ด้านมะเร็งควรจะได้เรียนวิชาภูมิคุ้มกัน เป็นต้น

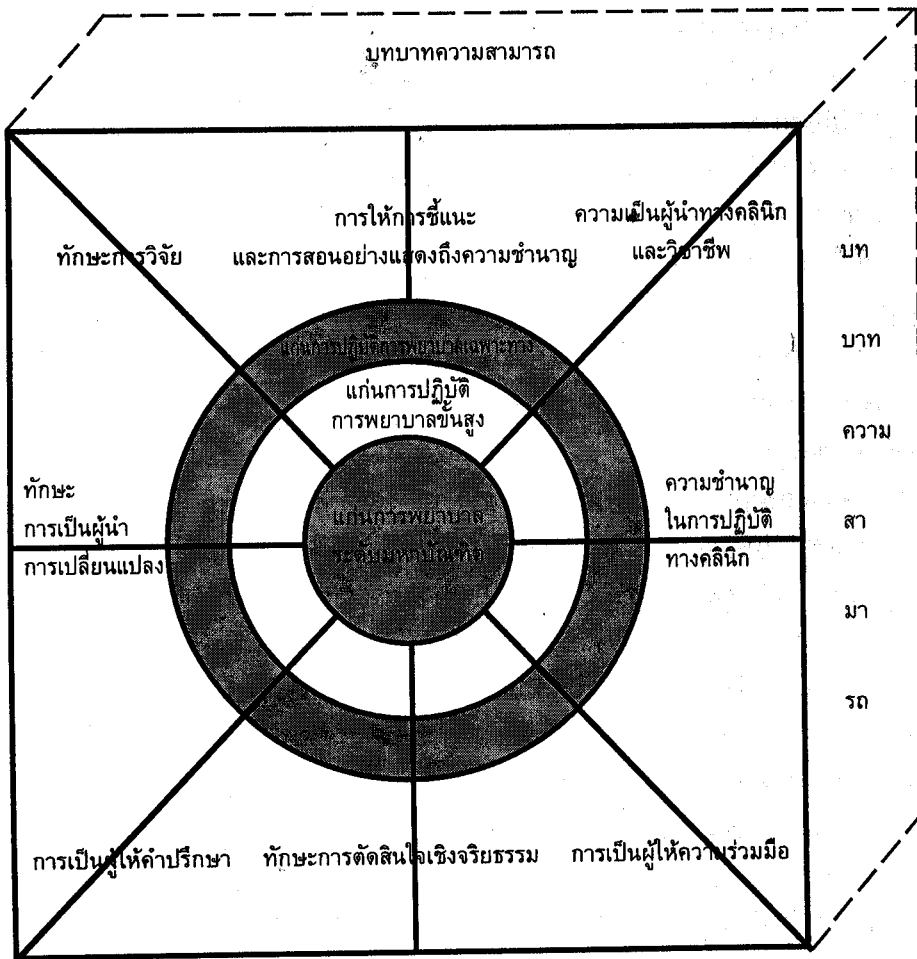
★ ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรการศึกษากับ บทบาท ความสามารถของพยาบาลที่ปฏิบัติการ พยาบาล ขั้นสูง

ฮาร์เปอร์ กล่าวถึง ความสามารถที่เป็น
บทบาทของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง จำแนก
เป็น 8 ด้าน ได้แก่

1. ความชำนาญในการปฏิบัติทางคลินิก (expert clinical practice)
2. ทักษะการตัดสินใจเชิงจริยธรรม (ethic decision making skills)
3. การเป็นผู้ให้คำปรึกษา (consultation)
4. การให้การชี้แนะและการสอนอย่างแสดงถึงความชำนาญ (expert guidance & coaching)
5. ทักษะด้านการวิจัย (research skills)
6. ความเป็นผู้นำทางคลินิกและวิชาชีพ (clinical & professional leadership)
7. การเป็นผู้ให้ความร่วมมือ (collaboration)
8. ทักษะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent skills)

บทบาทความสามารถทั้ง 8 ด้านข้างต้น
สามารถเขียนให้สัมพันธ์กับเนื้อหาของหลักสูตร
3 ระดับชั้น โดยมีบทบาทความสามารถเปรียบเสมือน
รัศมีหมุนรอบแก่นวงกลมเนื้อหาหลักสูตรที่เป็นแก่น
ของการพยาบาลระดับมหำบัณฑิต เพื่อแสดงถึง
พลวัตของการสะสมความรู้ ทักษะความสามารถที่
จำเป็นสำหรับการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงทั้งในแนว
กว้างและลึก โดยแม้ว่า ผู้ศึกษาจะเริ่มเรียนรู้จากระบบ
การศึกษา แต่การที่จะพัฒนาจนมีความสมบูรณ์
ครบถ้วนนั้น จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ภายหลังจบการศึกษาไปแล้ว 'ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรการศึกษากับบทบาทความสามารถของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง (Harper, 1996 : 72)

อนึ่ง ขอบเขตของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงจะต้องมีความยืดหยุ่นเพียงพอแก่การตอบสนองความต้องการของสังคม และในทางกลับกันขอบเขตเหล่านี้จะย้อนกลับไปสู่การพัฒนาขอบเขตของบทบาทวิชาชีพให้ชัดเจนขึ้นได้

★ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง

การจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงให้เป็นไปตามเป้าหมายขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งต้องพิจารณาเป็นกระบวนการ

ปัจจัยสำคัญนอกเหนือจากเนื้อหาวิชาที่กำหนดในหลักสูตรแล้ว ความต้องการของสังคมและระบบการดูแลสุขภาพที่มีอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนคุณสมบัติของตัวผู้สอนเองก็เป็นเงื่อนไขที่มีอิทธิพลอย่างมาก เพราะผู้สอนจะเป็นผู้กำกับ-ชี้นำการศึกษาตลอดหลักสูตรและมีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมคุณภาพการสอนให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดขึ้น ฉะนั้นหากผู้สอนไม่มีโอกาสเพิ่มพูนทักษะความชำนาญการปฏิบัติทางคลินิก ไม่ว่าจะเนื่องจากภาระงานที่มากจนไม่มีเวลา หรือ ไม่ตระหนักในความสำคัญของการสร้าง-การพัฒนาความสามารถทางคลินิกของตนเอง หรือระบบบริหารไม่เอื้อ ก็ยากในการสร้างหรือส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความชำนาญการปฏิบัติทางคลินิกได้

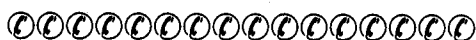
★ แนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง

การพัฒนาการจัดการศึกษามีลักษณะเป็นการพัฒนาคู่ขนานกันไปกับการพัฒนาบทบาทการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง การจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์และนำเอาแนวโน้มความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคตมาพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร ซึ่งพบว่านโยบายการดูแลสุขภาพในอนาคตจะเน้นการดูแลแบบสหสาขา คำนี้ถึงความคุ้มทุนและการใช้เทคโนโลยีที่มีความซับซ้อนอย่างเหมาะสม พร้อมกับมุ่งให้การดูแลร่วมสมัย ผลักดันให้บุคคล-ชุมชนเป็น

ผู้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเอง ป้องกันความเจ็บป่วย ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี สามารถเข้าถึงและใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพได้อย่างถูกต้อง

สำหรับสถาบันการศึกษาที่เป็นผู้จัดการเรียนการสอน จะต้องให้ความสำคัญและกำหนดให้ผู้สอนได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถ-ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติทางคลินิกของตนเองไว้เป็นส่วนหนึ่งของเวลาการปฏิบัติงาน พร้อมกับกำหนดให้ความสามารถในการปฏิบัติทางคลินิกเป็นเกณฑ์ส่วนหนึ่งในการพิจารณาความก้าวหน้าหรือการให้สิ่งตอบแทน รวมทั้งสร้างบรรยากาศการทำงานที่ให้คุณค่าทางสังคมกับผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติทางคลินิกให้มากขึ้น

สำหรับผู้สอนทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง ควรจะต้องทำความเข้าใจถึงเป้าหมายของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง และคุณลักษณะความสามารถของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้ร่วมส่งเสริม-กำกับ-ประกันการจัดการศึกษาในส่วนที่รับผิดชอบให้เป็นไปตามเป้าหมายของวิชาชีพ นอกจากนี้ผู้สอนแต่ละคนควรจะมีพันธสัญญาต่อตนเองในการพัฒนาการปฏิบัติทางคลินิกอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความสำเร็จและผลก่อดันตนเองไปสู่การเปลี่ยนแปลงในช่วงที่เป็นระยะเริ่มต้นของวิชาชีพ ซึ่งยังเป็นระยะเวลาที่ขาดปัจจัยเสริมหรือสนับสนุนอย่างเพียงพอแทนการรอให้เกิดการผลักดันจากภายนอกเพียงด้านเดียว

เอกสารอ้างอิง

Harper, D. (1996). Education for Advanced Nursing Practice. In B.A. Hamric Advanced Nursing Practice : An Integrative Approach. (pp. 57-80). Philadelphia : W.B. Saunders Company.

Taylor, L.D. (1996). Faculty Practice : Uniting Advanced Practice and Education. In B.A. Hamric, et al. **Advanced Nursing Practice : An Integrative Approach.** (pp. 469-495). Philadelphia : W.B. Saunders Company.

ขอเชิญส่งบทความ งานวิจัย และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อ
การจัดทำวารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มายัง

บรรณาธิการวารสารคณะพยาบาลศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

อ.เมือง

จ.ชลบุรี 20131